

Saša Leković, novinar
sasa.lekovic1@gmail.com

 OPEN ACCESS

 Check for updates

Primljeno/Received: 10.8.2025.
Prihvaćeno/Accepted: 27.8.2025.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Esej/Essay
DOI: 10.47325/zj.8.10.11

UDK 070(497.5Daruvar)(091)

PRILOG ZA POVIJEST SUVREMENOG DARUVARSKOG NOVINARSTVA – SJEĆANJA JEDNOG NOVINARA

U ovim kratkim sjećanjima nastojat ću napisati nešto o svom novinarskom iskustvu vezanom za daruvarski kraj. Uz to što sam desetak godina bio novinar *Radio Daruvara* istovremeno sam bio i lokalni dopisnik *Vjesnika*, a kasnije i *Večernjeg lista*, što je na kraju uključilo i iskustvo ratnog reportera s područja daruvarske, grubišnopoljske i pakračke općine. To sam, uz ostale novinarske zadatke u Hrvatskoj i inozemstvu, nastavio raditi i nakon prelaska u tjednike *Globus* i *Arenu* – sve do kraja Domovinskog rata koji je obilježila vojno-redarstvena operacija „Oluja”.

Pripremam knjigu o svojih, u trenutku pisanja ovog teksta, gotovo 50 godina u novinarstvu u kojem sam još uvijek aktivan. U toj knjizi velik dio stranica zauzet će razdoblje mogeg rada u Daruvaru i okolici. Rad lokalnog novinara koji obuhvaća razdoblje raspada jedne države i političkog sustava te stvaranje nove države što je, uz sve nove ideološke i druge okolnosti, obilježeno i ratom, vrijedan je, po meni, izvor pojedinih činjenica bez obzira što je pisan u memoarskom obliku.

Kronološki praćene informacije iz novinarskih uradaka već i u najsazetijoj formi kroz lokalne teme, ljude i događaje ukazuju na to što su bili trendovi te kako su se odvijali procesi na višoj razini – državnoj i međunarodnoj. S geopolitičkim promjenama i ideološkim promjenama mijenjaju se i ljudi. Ili je zapravo obratno? S obzirom na ograničen prostor za ova tekst pokušat ću srž tih promjena, kao i na neke važne pojedinosti o medijskim aktivnostima u Daruvaru, koje do sada nisu adekvatno zabilježene, podsjetiti na primjerima iz svog novinarskog iskustva koji mi se čine ključnima za razumijevanje temeljnog razloga ovih kratkih sjećanja.

Iako sam od svoje petnaeste godine honorarno surađivao u programu *Radio Daruvara* prvi profesionalni novinarski angažman dobio sam u *Informativnom centru* u Virovitici (ICV). Mogao sam birati, a odlučilo je to što u Daruvaru u to vrijeme nisu izlazile lokalne novine, a u Virovitici mi se pružala mogućnost raditi i na radiju i u novinama. Bilo je to zanimljivo

iskustvo, iako relativno kratko. Godina je bila 1979. i još se SFRJ činila politički stabilnom jednopartijskom državom u kojoj su vrijedila i neka ograničenja koja su, makar i nepisana, bila podrazumijevana u javnom životu uključujući medije.

Kao najmlađeg u redakciji krajem prosinca te godine dopalo me da subotom dežuram, između ostaloga primajući narudžbe za tada popularnu radijsku glazbenu emisiju želja, čestitki i pozdrava, koje ću kasnije i pročitati u eteru. Još i danas pamtim veselu obitelj koja je iz Austrije došla nakratko kući na 'gastarbajterski' odmor. Naručili su i platili izvođenje pjesme uz božićnu čestitku prijateljima i susjedima. Nakon što sam tekst čestitke pročitao u programu suspendiran sam. S obzirom na to da nisam bio član Saveza komunista (a niti ikada kasnije) izbjegao sam partijsku kaznu i nakon kratkotrajnog 'hlađenja' vraćen sam na posao.

Kad se, više od desetljeća nakon tog događaja, Hrvatska izdvojila iz jugoslavenske federacije i postala samostalna država direktor ICV koji me je suspendirao zbog čestitanja Božića u eteru, postao je potpuna suprotnost samome sebi iz 1979. godine. Nekadašnju partijsku rigidnost zamijenio je bespogovornom odanošću svemu što je ranije nijekao. Licemjerna 'preobraćenja' bila su početkom devedesetih godina prošlog stoljeća masovna pojava.

Kad osobno poznajete ljude godinama jasno vam je da su često njihova naglo probuđena nacionalna svijest i odium prema svemu što im do tada nije niti najmanje smetalo, rezultat pragmatične odluke da se pridruže strani koja pobjeđuje kako bi i dalje živjeli 'ne talasajući'. Razlika je samo u predznaku – u ovom slučaju nacionalnom i vjerskom. Biti lokalnim novinarom svjesnim onoga što se dešava i bilježići činjenice, a ne povodeći se za emocijama nije lak posao, ali je nesumnjivo važan.

Na lokalnoj razini gdje 'svatko svakoga poznaje' ljudske su preobrazbe bile posebno zamjetne. Prateći ih iz novinarske pozicije, oslanjajući se na provjerljive činjenice, umjesto varljivih osjećaja, ponekad sam tim prekonocnim 'presvlačenjem kože' bio šokiran, a ponekad su mi djelovale neodoljivo komično. No, rezultat tih promjena uglavnom nije bio zabavan, pogotovo kad je riječ o ljudima koji su nastupali s pozicija političke moći.

Nakon Titove smrti, pogotovo u drugom dijelu osamdesetih, osjetio se liberalniji duh u društvu koje se istovremeno počelo raspadati. Stoga je ponekad bilo teško dokučiti je li nešto rezultat svjesnog 'popuštanja' ili najava anarhije. U svakom slučaju to je bilo 'zlatno doba' za novinare i medije. Naravno, samo za one koji su tu priliku priželjkivali te su je znali iskoristiti. Ta se naznaka novostečene slobode (u Hrvatskoj su dobri primjeri tjednici *Danas* omladinski *Polet*) mnogo manje osjetila u manjim mjestima i tamošnjim novinskim redakcijama.

Tek 2015. godine, kad je izdana knjiga novinara Željka Krušeljca o omladinskom tjedniku *Polet*, pod naslovom „Igraonica za odrasle „Polet 1976.–1990.“ shvatio sam da sam bio najaktivniji *Poletov* dopisnik iz provincije. Kolega Krušelj je, između ostaloga, pedantno pobrojao sve autore objavljenih tekstova i količinu njihova doprinosa. Zbog mojih kritičkih tekstova o raznim temama lokalna vlast nije bila sretna, ali nikada nisam doživio otvorene pritiske.

Pretpostavljam da je tako bilo barem dijelom i zbog toga što je daruvarskim političarima bilo jasno da bi odgovor na bilo kakvu njihovu službenu primjedbu bio – ismijavanje u sljedećem broju *Poleta*. Iskusili su to jednom, kad su u redakciju poslali pismo koje je trebalo demantirati neke tvrdnje u mojem tekstu, ali je na kraju ispalo samo povod za dodatnu njihovu neugodu. Imao sam sreće jer redakcija *Poleta*, iako je nakladnik tih novina bila Republička konferencija Saveza socijalističke omladine Hrvatske (RK SSOH), nije slijedila ‘crvenu niť službene politike, nego je čitavo vrijeme izazivajući ‘prelazila granicu’.

Imao sam sreće i kasnije, kad sam se novinarstvom nastavio baviti profesionalno. To je bilo važno jer mi novinarstvo nikada nije bilo karijera nego poziv. Nakon kratkotrajne epizode u Virovitici već 1981. godine zaposlio sam se na *Radio Daruvaru*. Glavni urednik radija bio je sada pokojni Damir Valdgoni koji je taj posao radio i sedam godina ranije kad sam počeo honorarčiti u tom mediju. Valdgoni se nije obrazovao za novinara nego je, kako je nerijetko bivalo u lokalnim medijima, prije rada na radiju (pokrenutom 1968. godine), bio poznat po drugoj vrsti aktivnosti. Bio je uspješan sportaš.

Međutim mogu reći, pogotovo s vremenskim odmakom od nekoliko desetljeća i iskustvom iz mnogih redakcija, da je Damir bio odličan urednik, baš onakav kakav je lokalnom radiju trebao s obzirom na sve okolnosti. Ni danas ne znam je li bio član SK, ali nikada nije tražio od novinara da ‘navijaju’. Štoviše, ako bi se i dogodio neki pokušaj partijskog pritiska sebe bi ‘podmetnuo’ novinarima i ne spominjući što se dešava. Jednom, u trenutku kad je privremeno ‘uskrsnuo’ i *Daruvarski list* kojeg je pripremala radijska redakcija, napisao sam kolumnu o tadašnjim izborima sprdajući se s tim što na izborima zapravo nije bilo izbora – jer postojala je samo jedna stranka.

Naslov kolumne bio je „Više sreće u sljedećem izvlačenju”. Doznao sam da su Damira zvali ‘u komitet’ zbog tog mojeg bezobrazluka, ali to nisam doznao od njega. Nije mi rekao niti riječi. I dalje sam pisao kolumnu, a on mi ju je objavljivao onako kako je napisana iako su ti tekstovi uvijek bili ‘zločesti’ prema vlasti.

Štoviše, čim sam se zaposlio na radiju Damir mi je samoinicijativno prepustio posao honorarnog dopisnika *Vjesnika* koji je on do tada godinama obavljao. Tu počinje i moja suradnja s Tonijem Hnojčikom, fotoreporterom tjednika na češkom jeziku *Jednota* s kojim sam potom više od dvadeset godina činio reporterski par izvjestitelja s daruvarskog područja. To razdoblje obuhvaća i Domovinski rat u kojem smo zajedno ekskluzivno izvještavali (on fotografijom, a ja riječima), o događajima koji inače nikada ne bi bili tako zabilježeni i objavljeni u lokalnim, ali i nacionalnim medijima. Bilo je to vrijeme prije pojave digitalnih fotoaparata. Mnogi filmovi s fotografijama koje je Toni snimio nisu nikada razvijeni jer prioritet je bilo razvijanje fotografija koje su trebale biti hitno objavljene. Bez obzira na to Tonijevih objavljenih fotografija je na tisuće.

Nije u to vrijeme još bilo niti internetskih medija, pa su svi moji tekstovi sačuvani samo zbog toga što sam sakupljao novinske izreske. Srećom, u zagrebačkoj Nacionalnoj i sveučilišnoj

knjižnici čuvaju se primjerci tiskovina pa je tako moguće pronaći i moje tekstove objavljene u *Poletu*, *Vjesniku*, *Večernjem listu*, *Jutarnjem listu*, *Globusu*, *Areni* i drugim novinama. Nakon nekoliko godina dopisničkog staža u *Vjesniku* sredinom osamdesetih počeo sam pisati i za *Večernji list* tada, kao i *Vjesnik*, izdanje Složene organizacije udruženog rada (SOUR) *Vjesnik*. Za razliku od *Vjesnika*, koji je praktično bio glasilo Vlade Socijalističke Republike Hrvatske, federalne jedinice SFRJ, *Večernji list* je bio pod paskom Republičke konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda (RK SSRN) Republike Hrvatske.

SSRN je formalno bio posebna društveno-politička organizacija kojom se stvarao privid pluralizma u jednopartijskoj državi. Predstavljen kao 'šira društvena fronta' SSRN je imao zadatak okupljati i 'vanpartijske' koji su i u jednopartijskom sustavu bili u većini te ih usmjeravati i koordinirati u skladu s partijskim interesima. Stoga je i *Večernji list* bio 'mekši' od *Vjesnika* te otvoreniji za teme od interesa većine građana i priče koje nisu imale ideološku potku. Postojao je još jedan element koji je bio od ogromne važnosti za lokalne dopisnike. *Večernji list* imao je posebna izdanja za razne dijelove Hrvatske – od zagrebačkog do regionalnih izdanja s lokalnim stranicama. To je omogućavalo da se i iz manjih mjesta u novine plasira praktično svaka informacija koja je imala značaj veći od vijesti koja bi zanimala samo čitatelje 'u susjednoj ulici'.

To mi je omogućilo da gotovo svakodnevno u *Večernji list* plasiram makar kratku crticu o daruvarskim temama. Često su to bile informacije o lokalnim događajima koje sam pisao tako da dobiju i širi kontekst – od onih o javnoj rasvjeti do onih o redovima za crni kruh (koji je jedno vrijeme, zbog cijene, bio dostupan samo najsiromašnijima) do 'par-nepar' ograničenja (kad su, zbog nestašice, vlasnici automobile imali pravo na točenje goriva samo 'parnim ili 'neparnim' danima – zavisno o registarskim tablicama.)

Te su moje 'daruvarske crtice' postale toliko popularne da je redakcija *Večernjeg lista* poticala i druge lokalne dopisnike da pišu na sličan način. Naravno, 'bockanje' lokalnih vlasti koje je nerijetko prelazilo u otvoreno sprdanje zbog nekih besmislenih odluka, nije moglo proći 'ispod radara'. Tako je i redakcija *Večernjeg lista*, kao nekada ranije *Poletova*, dobila ozbiljno pismo iz Daruvara. U pismu, odaslanom iz OK SSRN, bila je tvrdnja da svojim tekstovima u *Večernjem listu* štetim ugledu Daruvara, te da mi OK SSRN zabranjuje nastavak dopisničke djelatnosti. Isprva nisam niti znao za to pismo jer se, kako je to već bio 'red, način i običaj', pošiljatelj pisma nije udostojio reći što je napravio. Za pismo sam saznao kasnije, u razgovoru sam jednim od urednika u 'pokrajini' (kako su interno 'večernjakovci' nazivali redakciju regionalnih izdanja.

Kad je pismo iz OK SSRN Daruvara stiglo u redakciju urednici su ga ignorirali. I dalje sam dopisivao za *Večernji list* na isti način kao i do tada, a iz OK SSRN nikad više nije stiglo 'ni pismo ni razglednica' niti je meni itko ikada išta rekao. Najluđe od svega je bilo to što je u pravilu OK SSRN davala pismenu suglasnost da lokalni dopisnici surađuju za *Večernji list* koji

je izdavala RK SSRN. Ja ne samo što takvu suglasnost nikada nisam dobio nego sam, koliko znam, jedini dopisnik koji je uredno surađivao iako je lokalna vlast to željela službeno zabraniti.

Daruvar je u osamdesetim godinama prošlog stoljeća još jednom ostao bez lokalnih novina. Ovaj put *Daruvarski list* je zbog financijskih problema bespovratno ugašen i lokalni mediji su još jednom svedeni na *Radio Daruvar*. Tjednik na češkom jeziku *Jednota*, iako uređivan, tiskan i izdavan u Daruvaru, ne može se smatrati lokalni medijem. Izuzetak je pokušaj izdavanja lokalnog omladinskog lista koji je propao nakon samo jednog broja. Koliko znam, to nije spomenuto niti u jednom službenom dokumentu ili tekstu o daruvarskim medijima, ali u travnju 1984. godine izdan je prvi broj lista *Pomak*. Službeni nakladnik bio je OK SSOH, ali realno ured 'omladinske konferencije' korišten je samo za izradu primjeraka lista na šapirografu, a tajnica je pomogla tipkajući na stroju koji su joj doneseni ili diktirani.

Prije svega, vjerujem da mlađim čitateljima treba objasniti što je šapirograf. To je mehanički uređaj za umnožavanje tiskanih ili pisanih tekstova, koji je bio u širokoj upotrebi prije pojave fotokopirnih strojeva. Funkcionirao je tako da se željeni sadržaj otiskuje na posebnoj voštanoj matrici koja se stavljala na bubanj uređaja. Kroz matricu je prolazila tinta i otisnula sadržaj na papir pri okretanju bubnja.

Na naslovnoj stranici svakog ručno otisnutog primjerka *Pomaka* bila je fotografija ulaza u podrumske prostorije nekadašnje zgrade nižih razreda osnovne škole Vladimira Nazora u kojima je kasnije bio 'disko' i organizirane su projekcije starih filmova na 8-milimetarskoj vrpici. U svim sam tim aktivnostima sudjelovao, a u trenutku izlaska *Pomaka* u tom se prostoru više nije dešavalo ništa, pa mi se fotografija derutnog ulaza u zgradu raspadajuće fasade koju je snimio Toni Hnojčik činila najboljim rješenjem za naslovnicu. Uz tekstove o glazbi, filmu i stripu, Daruvarskim susretima, Domu omladine i ferijalcima objavljen je i intervju s filozofom Božom Kovačevićem, Daruvarčaninom u Zagrebu. Božo, koji je kasnije bio jedan od osnivača Hrvatske socijalno-liberalne stranke (HSLŠ), ministar pa veleposlanik Republike Hrvatske u Moskvi, a danas je cijenjeni politički analitičar.

Bio sam urednik *Pomaka*, a tadašnji radijski kolega Mato Pejić bio mi je najbliži suradnik u pripremi sadržaja. Drugi broj nije nikada izašao unatoč ogromnoj želji svih suradnika. Problemi su počeli s grafitima kojima smo u noćnoj akciji najavili izlazak prvog broja *Pomaka*. Čuvari poretka bili su šokirani onim što se ukazalo sljedećeg jutra na asfaltu ispred zgrade općinske uprave, a uslijedio je poziv na policijsko saslušanje. 'Ilije Čvorovići' dostojni ludila tog junaka iz drame „Balkanski špijun” u benignom nazivu našeg šapirografiranog uratka pronašli su opasnost za nacionalnu sigurnost. Nadobudan netko domislio je da je POMAK zapravo akronim parole „POMOZIMO OMLADINU KOSOVA” čega se mi ne bismo dosjetili niti za milijun godina.

No, tu nije bio kraj. Sastalo se Općinski odbor Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR) i zaključio da je priča srednjoškolca Krune Lokotara objavljena u

Pomaku nedopustiva provokacija. Priča se zvala „Bombon“, benigna i bez ikakve veze s temama koje bi trebale zanimati SUBNOR, ali ‘čuvarima revolucije’ je to smetalo. U priči je naime mladić cuclao bombon i kad je sreo djevojku iz svojih usta je bombon prebacio u njezina, a ona se ugušila. Rezultat je bio neminovan. Drugi broj *Pomaka* nije nikada izašao. Mato i ja smo nastavili u radijskom programu raditi ono što smo namjeravali činiti i u *Pomaku*. Kruno Lokotar je postao vrhunski književni urednik. Uredio je na stotine knjiga od kojih su mnoge postale hitovi, ali je teka nedavno objavio svoju prvu knjigu. Krunina prva zove se „Limited edition“. Radi se o dnevničkoj prozi — nizu mikroeseja, bilješki i autobiografskih fragmenta — napisanih tijekom njegovih 55. godina života, kao dio edicije „Dnevnici“ sarajevskog nakladnika Buybooka. U šali mu kažem da je davna reakcija ‘čuvara revolucije’ na njegovu bezazlenu ‘crnu’ priču objavljenu u *Pomaku* na njega tako šokantno djelovala da se četiri desetljeća nije usudio napisati knjigu.

Program *Radio Daruvara* u osamdesetim godinama prošlog stoljeća bio je mnogo raznolikiji od uobičajenih programa lokalnih radio stanica. Imali smo, između ostaloga, emisije o stripu i filmskoj glazbi, a pokrenuli smo i jutarnji program, iako je novinarsko-tehnička ekipa bila vrlo mala. Poticali smo i srednjoškolce na suradnju. Tako je među suradnicima *Radio Daruvara* bila i Daniela Draštata (udana Flock), kasnije ugledna TV novinarka, koja je u trenutku dok ovo pišem, vršiteljica je dužnosti urednice HTV-ovog Prvog i Drugog programa, uz svoju dugogodišnju ulogu urednice i voditeljice emisije „Prizma – multinacionalni magazin“.

Prijelomne godine u Hrvatskoj, 1990. i 1991. značajno su utjecale i na medijsku scenu, tako na nacionalnoj tako i na lokalnoj razini. Nakon što u u svibnju 1990. godine završeni prvi višestranački izbori, a potom je održan i referendum o samostalnosti Hrvatske, vijesti o političkim događanjima od druge polovice 1990. godine ‘pojele’ su sve ostale informacije u medijima. Mnogi lokalni mediji vidljivo su se opredijelili za izvještavanje koje je sve manje bilo profesionalno, a sve više je podilazilo lokalnim vlastima.

Mediji na područjima koja su kasnije postala ili je planirano da postanu dio terorističke SAO Krajine počeli su otvoreno ‘plesati’ kako je ‘svirala Srpska demokratska stranka (SDS). Većina ostalih lokalaca, sljedeći trend onih većih, nacionalnih medija, neupitno je podržavala Hrvatsku demokratsku zajednicu (HDZ) hvaleći i ono što nije bilo za pohvalu i nerijetko ne baš profesionalno provodeći ‘nacionalnu agendu’. Posao lokalnih novinara koji su i dalje radili svoj posao isključivo poštujući temeljna novinarska načela bio je u tim okolnostima sve teži.

U mojem odabiru vijesti i pristupu temama o kojima sam dopisivao za *Vjesnik* i *Večernji list* nije se promijenilo ništa (što je moguće provjeriti u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici), ali sam, s obzirom na okolnosti, sve više izvještavao o političkom životu u daruvarskoj općini pazeći da svaku informaciju stavim u realan kontekst. I u programu *Radio Daruvara* nije bilo neprofesionalnih ustupaka nikome. Pretpostavljajući da su mogući budući ozbiljniji politički

pritisци, pogotovo zbog toga što su lokalni mediji bili vlasništvo 'države', odnosno lokalnih teritorijalnih jedinica, a odlučan ne odstupiti niti malo od profesionalnog načina izvještavanja, pripremio sam si odstupnicu ako zatreba. Pokrenuo sam vlastite novine.

I danas se iz nekog razloga javno ponavlja tvrdnja da je prvi privatni list u Hrvatskoj bio riječki tjednik „RI Telegraf”, koji se pojavio krajem 1990 godine, nedugo prije *Globusa*. Ali to nije točno. Prvi privatni list u Hrvatskoj bio je moj *BUUUM!* čiji je prvi broj izašao 1. lipnja 1990. godine (također provjerljivo u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici). Te su novine uredno registrirane u tadašnjem Ministarstvu informiranja, a njihovo pojavljivanje zabilježio je i tada vrlo popularan magazin *Start*, ali kao da nitko nije ozbiljno shvaćao pojavljivanje novina namijenjenih stanovnicima općina Daruvar, Pakrac i Grubišno Polje. Možda se i naziv tih novina činio neozbiljnim. Odlučio sam se na njega jer je bio različit od uobičajeno dosadnih i nemaštovitih naziva lokalnih novina. Logo je bio 'posuđen' iz nekog stripa – uz *BUUUM!* je stajala ručna bomba, zvuk čije eksplozije su trebala dočarati slova i usklik na kraju. Iz kasnije, ratne perspektive, takav logo mogao se smatrati i nekom vrstom anticipacije budućih događaja.

Ambiciozni plan bio je da, uz sav ostali posao, *BUUM!* izlazi svakog tjedna, no ubrzo je postao dvotjednik da bi, nakon višemjesečne pauze, završio kao mjesečnik u manjem formatu i s većim brojem stranica. Posljednji, 16. broj, izašao je 15. srpnja 1991. godine. Iako je kratko trajalo taj je lokalni list bio izuzetno važan u godinu dana izlaženja čiji se početak 'poklopio' s velikim političkim promjenama u Hrvatskoj. *BUUM!* je bio dragocjen jer u tim novinama zabilježena su sva najvažnija zbivanja u daruvarskoj, pakračkoj i grubišnopoljskoj općini u jednogodišnjem razdoblju. To je bilo posebno važno i zbog toga što su lokalni novinari iz Pakraca i Grubišnog Polja poslije nekog vremena otišli 'na drugu stranu', nakon što su tamošnje su lokalne novine već ranije ugašene.

Tako su informacije koje su objavljivali *Radio Daruvar* i *BUUUM!*, uz moje dopisničke izvještaje u *Vjesniku* i *Večernjem listu* (ne samo daruvarskog nego i pakračkog i grubišnopoljskog područja) bile jedina autentična novinarska svjedočanstva 's terena'. Iz današnje perspektive ta mi činjenica izgleda još mnogo važnijom nego u trenucima kad sam taj posao radio. Štoviše, gotovo je nevjerojatno da je bilo moguće raditi sve to, pogotovo što sam troškove izdavanja novina snosio sam, u čemu je svakako pomoglo što je uz mene i Toni sav posao radio besplatno, kao i Mato Pejić te ostali, povremeni suradnici. Uz sve ostalo 'prelmao' sam svaki broj u daruvarskoj tiskari da bi ga slovoslagarski veteran gospodin Pecek precizno pripremio za tiskanje.

U vrijeme kad je *BUUM!* pokrenut u Skupštini općine Daruvar nije bilo predstavnika HDZ-a niti SDS-a jer te stranke nisu sudjelovale na prvim lokalnim višestranačkim izborima. Međutim, upravo su skupovi HDZ-a i SDS-a bili najmasovniji nakon što su osnovani lokali ogranci tih stranaka i, kao i drugdje u Hrvatskoj, te su stranke u najvećoj mjeri kreirale političke događaje.

U prigradskom naselju Doljani 17. lipnja 1990. godine osnovan je prvi ogranak HDZ-a u daruvarskoj općini. Izvijestio sam o tome za *Večernji list* i *Vjesnik*, a u mojem *BUUUM-u* objavio sam reportažu na duplerici. Na isti način smo, Toni Hnojčik fotografijama, a ja tekstom, izvijestili o ostalim velikim stranačkim skupovima te godine. Zvijezda doljanskog skupa HDZ-a bio je Stjepan Spajić, koji je zbog činjenice da je na HDZ-ove skupove nosio veliki hrvatski barjak, u medijima nazivan prvim hrvatskim barjaktarom.

Na osnivačkom sastanku Odbora Srpske demokratske stranke (SDS) koji je također održan u Doljanima, gdje su gosti bili i predstavnici Ogranka HDZ-a, koji su domaćinima zahvalili što je osnivačka skupština HDZ-a u tom prigradskom naselju protekla „u miru i bez ekscesa”. SDS je Skupštini općine Daruvar uputio zahtjev za natpise na ćirilici na javnim mjestima tražeći ravnopravnu upotrebu latinice i ćirilice.

Početkom srpnja 1990. godine *Večernjak* mi je objavio razgovor s Draženom Budišom, tadašnjim predsjednikom HSLŠ-a o najavljenom inicijativu Savke Dapčević Kučar za osnivanje nove stranke, o tome kako HSLŠ gleda na tu inicijativu, te o tome postoji li u opće u Hrvatskoj postizborni opozicijski ‘centar’. Na lokalnoj razini HDZ i SDS tražili su od vladajućih da im se u Daruvaru osiguraju prostori za stranački rad.

Na zahtjev da komentiraju ideju SDS-a o osnivanju Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like, u kojoj bi navodno trebale biti i općine Daruvar i Pakrac, koje s Likom i Dalmacijom nemaju veze, čelni ljudi ovih dviju općina odgovorili su različito. Dok su u Daruvaru rekli da su o toj ideji saznali iz medija i o njoj uopće nisu raspravljali, u Pakracu su rekli da će o tom prijedlogu „kao informaciji možda razgovarati” na sjednici OK SKH (SKH-SDP).

Nakon 30 godina prekida rada u Daruvaru je osnovan Pododbor Srpskog kulturnog društva ‘Prosvjeta’, a krajem srpnja 1990. godine održana je Osnivačka skupština SDS-a. Glavni govornik bio je kninski psihijatar, dr. Jovan Rašković. Mještani sela Veliki Bastaji, Mali Bastaji, Bastajski Brđani i Koreničani, s većinskim srpskim stanovništvom, zaprijetili su bojkotom programa Hrvatske televizije i Hrvatskog radija. Obrazložili su to nemogućnošću primanja programa iz drugih republika SFRJ. U SDS-u nisu krili da je najava bojkota, uključivši i neplaćanje pretplate, rezultat utjecaja te stranke.

U kolovozu osnovan je i daruvarski ogranak HDZ-a, nakon što je u selima daruvarske općine osnovano čak 19 ograna te stranke. O svim tim događajima izvještavao sam u svojim novinama BUUM! kao i za *Vjesnik* i *Večernji list*. *Radio Daruvar* je također redovito objavljivao sve važne informacije o političkom životu.

Kad je postalo jasno da će SKH izgubiti vlast i u Daruvaru, ‘izlazna strategija’ je, između ostaloga, predvidjela instaliranje partijskog kadra na čelo *Radio Daruvara*, što do tada nije bio slučaj. Javio sam se na natječaj za v. d. urednika kao protukandidat, isključivo zbog toga da se pokuša spriječiti takav scenarij. Na moje iznenađenje izabran sam, iako nisam bio član partije niti sam joj u novinarskom poslu ikada činio ikakve ustupke.

U šest mjeseci mojeg uredničkog v. d. mandata *Radio Daruvar* se uspio othrvati političkim pritiscima sa svih strana, uključujući i dolaske u redakciju stranačkih delegacija. Istovremeno program smo otvorili za redovna stranačka sučeljavanje na koja su pozvani i predstavnici stranaka koje nisu bile u organima vlasti, a pozvali smo i sve vjerske zajednice da koriste programsko vrijeme pod jednakim uvjetima. Koliko znam to je bio prvi takav slučaj u nekom mediju u Hrvatskoj.

Odluka Vlade Republike Hrvatske da raspusti legalno izabranu Skupštinu općine Daruvar i imenuje Povjerenika dovela je na vlast HDZ, što je kasnije ipak omogućilo 'udar' na *Radio Daruvar* koji, po mišljenju novih lokalnih vlasti, nije bio dovoljno hrvatski (što god to značilo). Dogodilo se to kad je rat već počeo, a urednik radija je opet bio Damir Valdgoni. Iz Vlade je prvih dana kolovoza 1991. u Skupštinu općine Daruvar stigao telefaks iz tadašnjeg Ministarstva informiranja kojim je traženo raspuštanje netom imenovani Savjet *Radio Daruvara*, te smjena glavnog urednika radija. Zahtjev je potpisao pomoćnik ministra Igor Mrduljaš, inače teatrolog i kazališni kritičar.

Taj drastični zahtjev obrazložen je tvrdnjom da su u Savjetu *Radio Daruvara* većinom članovi SK – Pokreta za Jugoslaviju, što je bila neistina, jer su vlast u općini vlast imali SDP i nezavisni. I tražena smjena tadašnjeg glavnog urednika Damira Valdgonija, koji je taj posao radio u najvećem dijelu dotadašnjeg emitiranja radijskog programa. Bio je to izravan politički pritisak središnje vlasti HDZ-a, koji u daruvarskoj općini nije niti sudjelovao na izborima (kao niti SDS).

Mrduljaš je u ime Ministarstva informiranja tražio da se, nakon smjene Valdgonija, „imenuje pouzdana osoba“, kojoj će se dati „potpune ovlasti glede odabira osoblja i uređivanja programa“. Bio je to školski primjer pokušaja političkog nasilja države nad medijem, uključujući i kršenje vlastitih zakona. Da čitava priča bude luđa taj zahtjev koji je stigao na adresu Skupštine općine naslovljen je na Tomislava Štefanovića. On je tada bio predsjednik Općinskog odbora HDZ-a (dakle stranke koja nije sudjelovala na lokalnim izborima), a predsjednik SO je bio Branko Mohr. Kad je Mohr službeno odgovorio Mrduljašu, između ostaloga, podsjećajući na tu činjenicu, Mrduljaš mu je otpisao da je Štefanović postavljen za povjerenika Vlade u Daruvaru. Tako je legalno izabrani Mohr saznao da više nije prvi čovjek daruvarske općine nego je to dekretom postao – šef lokalnog HDZ-a.

Ali niti tu nije kraj. Bez obzira na traženje ministra informiranja da se lokalni radio u Daruvaru privede političkoj svrsi, program je i dalje radila ista ekipa ne obazirući se na političke želje i pozdrave, čak i kad je za direktora Narodnog sveučilišta, čija je jedna od 'radnih' jedinica bio radio, doveden mladi nadobudni HDZ-ov kadar Nedjeljko Pajtak, ništa se nije promijenilo. Ekipa je radila svoj posao profesionalno, a ja sam, uz posao novinara na *Radio Daruvaru*, i dalje bio stalni lokalni dopisnik *Vjesnika* i *Večernjeg lista* te povremeno i besplatno i nekih drugih medija. Kad je Igor Mrduljaš nekoliko mjeseci kasnije posjetio Daruvar, odveo

sam ga na pakračko ratište u vrijeme primirja, i objasnio što lokalni novinari rade u ratu. To je bilo dovoljno da u razgovoru koji je objavio *Večernji list* izjavi da su lokalni novinari „heroji Domovinskog rata”.

Sve češće su nam se za pomoć obraćale redakcije stranih medija, a novinari koji su dolazili u taj kraj ‘na teren’ obavezno su najprije navratili u redakciju *Radio Daruvara*. Zapravo od nekog trenutka *Hrvatskog Radio Daruvara*, jer je općinska ‘prinudna uprava’ službenom nazivu radija, bez ikakve procedure, dodala pridjev koji je valjda trebao učiniti čitavu stvar više ‘hrvatskom’. Kao da je do tada lokalni radio bio u Tunguziji.

Jednog jutra u kolovozu 1991. godine nije započeo tada uobičajeni izvanredni program u 8 sati ujutro, jer nije radio odašiljač smješten desetak kilometara izvan grada, na Petrovom Vrh. Emitiranje je počeo u 12 sati, s rezervnim odašiljačem manje snage i na drugoj frekvenciji. Do većine slušatelja s područja grubišnopoljske i pakračke općine signal nije mogao ‘dobaciti’. U suradnji s kolegama iz *Radio Bjelovara* i zagrebačkog studija *Hrvatskog radija*, mi novinari *Radio Daruvara*, najvažnije lokalne informacije slali smo u programe tih radio stanica. Pokazalo se da je dugogodišnji glavni tehničar *Radio Daruvara* Dobrivoje Cvjetojević ukrao odašiljač s Petrovog Vrh. Odašiljač je završio u Okučanima odakle se s njega počeo emitirati radijski program samoproglašene SAO Krajine.

Dan ranije vratio sam se u redakciju radija s terena izvan grada redakcijskim ‘fićom’ i zatekao kolegu Cvjetojevića koji je mirno čitao novine. Rekao mi je da me je čekao jer mu treba auto za neki posao. Misleći da je riječ o poslu vezanom za radio dao sam mu ključeve. Nekoliko dana kasnije čuo sam njegov glas u programu ‘krajinskog’ radija.

U posljednjem broj mojih novina BUUM!, koji je izašao mjesec dana ranije, na udarnoj, trećoj stranici, ispisao sam kolumnu pod naslovom „Svaki mrtvac je nečije dijete“. Lokalne mirnodopske novine, koju su upozoravale na dolazeće ratno ludilo i pozivale na mir, više nisu imale smisla, a nemoguće je bilo i organizirati njihovu prodaju na području općina Daruvar, Grubišno Polje i Pakrac. Riječi političara, pokazalo se – u mnogo čemu lažne i dvolične – zamijenilo je oružje.

Tako smo Toni Hnojčik i ja, kao i svi novinari koji su ostali raditi u ratnim zonama, postali ratni reporteri; ne svojom voljom nego zbog toga što nam je rat došao doslovno na kućni prag. Svakodnevno smo odlazili na ratna područja, posebno u pakračkoj, ali i u daruvarskoj općini i izvještavali o onome što smo vidjeli. Kad je bilo jasno da je rat neizbježan, čvrsto sam odlučio, makar i po cijenu života, biti i dalje novinar koji poštuje profesionalne standard, a ne propagandist, poput kolega kojima je bilo normalno i da ‘lažu za Hrvatsku’, kako je to jednom javno izrekla zagrebačka novinarka Dunja Ujević.

Toni i nikada nismo išli po ničijim uputama nego smo sami odlučivali i odlazili ‘na teren’ bez policijske ili vojne zaštite. Bili smo jedini novinari koji su ušli u selo Bujavicu kad je to selo oslobođeno, a potom smo bili i jedini novinari koji su ušli u oslobođeni Lipik dok su tamo

još trajale borbe, 6. prosinca 1991. godine. Sljedećeg dana središnji dnevnik Hrvatske televizije započeo je Tonijevom snimkom oslobođenog Lipika snimljenom malom kamerom koju nam je dala šefica HTV-ovog dopisništva u Bjelovaru jer smo išli tamo gdje drugi novinari nisu mogli ili se nisu usudili.

Dva puta su me u Domovinskom ratu htjeli strijeljati 'moji'. Jednom zagorski 'zenge' u Pakracu jer im je netko rekao da sam četnik, a drugi puta 'merčepovci' u Pakračkoj Poljani. Pacifist po uvjerenju i neopterećen nacionalnim ili bilo kojim drugim kriterijem, pri izvještavanju smatram jednim od svojih najvećih novinarskih postignuća u Domovinskom ratu što sam, s kolegom iz *Vjesnika* Ratkom Aleksom novinarski svjedočio o evakuaciji 270 pacijenata te 20 liječnika i medicinskih sestara i podruma pakračke psihijatrije, praktično na prvoj crti bojišta. O tome mi je priču objavio *Večernji list*.

Iako su najžešće borbe na daruvarsko-pakračkom području okončane već početkom 1992. godine, redovno sam, uz Tonijeve fotografije, izvještavao o svim ratnim dešavanjima na tom području, i nakon travnja 1993. godine kad sam dao otkaz u *Radio Daruvaru* i prešao u tjednik *Globus*, pa sve do operacije „Bljesak” o kojoj smo za *Arenu* napravili svjetski ekskluziv uključujući Tonijeve fotografije predaje vojnog zapovjednika, bivšeg oficira JNA Milana Harambašića i SDS-ovog ideologa Veljka Džakule, nastale 2. svibnja 1995. godine koje su prenijeli svi veliki svjetski mediji.

Toni i ja smo kasnije napravili i ekskluzivnu reportažu iz operacije „Oluja”, došavši na dan oslobođenja Knina iz Karlovca preko Plitvica i Like pa kroz Knin preko Drniša do Splita, a ja sam kao ratni reporter izvještavao i iz zapadne i središnje Bosne, uključujući sudjelovanje u humanitarnom konvoju „Bijeli put za Novu Bilu”. Godine 2011. objavljena je fotomonografija Tonija Hnojčika, „To sam radio u ratu sine”, kojoj smo zajednički dali naslov, a koja svjedoči o ratu na daruvarsko-pakračkom području. Međutim, ta knjiga nije među izlošcima o Domovinskom ratu u daruvarskom Zavičajnom muzeju. Nema tamo niti knjižice koja je izašla kao posebno izdanje lista BUUM!-a, pod nazivom „Ratni dani” i u kojoj je moj tekst feljtona originalno objavljen u *Večernjem listu* s Tonijevim fotografijama. Bio je to prvi feljton o početku Domovinskog rata objavljen u nekom hrvatskom mediju.

Nakon Tonijeve smrti, u proljeće 2018. godine kao predsjednik Hrvatskog novinarskog društva službeno sam predložio gradonačelniku Daruvara Damiru Lneničeku da se neki lokalitet u Daruvaru nazove Tonijevim imenom, a kasnije sam to ponovio posjetivši ga u njegovom uredu, no Toni Hnojčik nem još uvijek nikakvo obilježje u gradu koji je fotoreporter-skim radom odavno zaslužio.*

* Godine 2018. postojala je inicijativa da se nekoliko daruvarskih ulica preimenuje ili dobije novi naziv, ali od toga se odustalo.

SUMMARY**A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF MODERN DARUVAR JOURNALISM –
MEMORIES OF A JOURNALIST**

Abstract: The author describes experience as a local journalist from his start as a professional journalist covering the period of the collapse of a state and political system and the creation of a new state as a war reporter in the first half of the 1990s in his hometown in Croatia and the wider region of Western Slavonia. In addition to reporting from the front lines, the article also includes a description of political turmoil. The author's war reports, enriched with photographs by Toni Hnojčik, have been cited in books and scholarly works on the subject as authentic, sometimes the only testimonies from that time in that area.

Keywords: War, Daruvar, Pakrac, Lipik, Večernji list, Vjesnik, Radio Daruvar